

AJRASHGAN OILALARDA OTA-ONA MUNOSABATLARINING MAKTAB
YOSHIDAGI BOLALAR HISSIY-EMOTSIONAL HOLATINING
ADABIYOTLARDAGI TAHLILI

Dexkanova Aziza Shokirovna

Xalqaro Nordik universiteti, Pedagogika va psixologiya yoʻnalishi magistranti.

Dehkanovaaziza40@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15490912>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ajrashgan oilalardagi ota-onalar oʻrtasidagi munosabatlarning farzand psixologiyasiga taʼsiri turli ilmiy manbalar asosida tahlil qilingan. Adabiyotlar tahlili orqali ajralishdan keyingi oilaviy muhitda farzandning hissiy-emotsional holatida yuzaga keladigan oʻzgarishlar, psixologik bosimlar va moslashuv jarayonlari yoritilgan. Tahlil falsafiy, psixologik va etnopsixologik nuqtai nazardan olib borilgan. Maqolada milliy qadriyatlar kontekstida oʻzbek oilalarida ajrashuv holatining bolalarga taʼsiri alohida koʻrib chiqilgan.

Kalit soʻzlar: ajrashuv, ota-ona munosabatlari, bolalar psixologiyasi, hissiy holat, etnopsixologiya, adabiyotlar tahlili, oilaviy muhit.

Аннотация. В данной статье на основе анализа научной литературы рассматривается влияние взаимоотношений между родителями в разведённых семьях на психологическое состояние детей. Через анализ источников освещаются изменения в эмоционально-чувственном состоянии ребёнка, возникающие в результате развода родителей, а также аспекты адаптации и внутреннего напряжения. Исследование проводится с философской, психологической и этнопсихологической точек зрения, с особым вниманием к узбекским семейным традициям и ценностям.

Ключевые слова: развод, отношения родителей, психология ребёнка, эмоциональное состояние, этнопсихология, семейная среда, анализ литературы.

Abstract. This article analyzes the effects of parental relationships in divorced families on children's psychology based on a review of scientific literature. The study explores how divorce-related family dynamics impact the emotional and psychological well-being of school-age children. The literature analysis is conducted from philosophical, psychological, and ethnopsychological perspectives, with special attention to the cultural context of Uzbek family values and traditions.

Keywords: divorce, parental relationships, child psychology, emotional state, ethnopsychology, family environment, literature review.

Bugungi kunda jahon miqyosidagi taʼlim va ilmiy tadqiqot muassasalarida oila institutini mustahkamlash masalasiga alohida eʼtibor qaratilmoqda. Xususan, er-xotin oʻrtasidagi oilaviy rol va masʼuliyat taqsimoti, ayollarning oiladagi oʻrni, turmush oʻrtoqlarning oʻzaro tushunishi, hissiy yaqinligi hamda shaxslararo munosabatlarning oilaning barqarorligiga taʼsir darajasi ilmiy jihatdan chuqur oʻrganilmoqda. Shu bilan birga, oilaviy barqarorlikni taʼminlovchi ijtimoiy-psixologik omillar, oilaviy munosabatlar psixologiyasi, oila qadriyatlari va turmush qurish motivlarining etnopsixologik xususiyatlarini tadqiq etishga ham katta ahamiyat berilmoqda.

Afsuski, so'nggi yillarda oilalarning ajralish holatlari ortib borayotgan bir paytda, oila institutini mustahkamlash borasida ilmiy, amaliy, innovatsion va zamonaviy yondashuvlar asosida samarali echimlarni ishlab chiqish dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda.

Oila inson hayotida muhim ahamiyatga ega. Aynan oiladagi munosabatlar va muloqotlar orqali odamlar o'z ehtiyojlarini qondiradilar, ya'ni guruhga mansublik, o'zini-o'zi tasdiqlash, mehr va o'z-o'zini anglash zaruriyatlarini amalga oshiradilar. Oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro iliqlik va o'zaro tushunish bola shaxsining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, oilaviy munosabatlar va bola tarbiyasi bilan bog'liq tajriba qadim zamonlardan beri jamlanib, shakllangan. Ushbu maqola oilada bola va ota-ona o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish uchun asosiy falsafiy va psixologik-pedagogik yondashuvlarni tahlil qilishga bag'ishlangan.

Freydning klassik psixoanalizida ota-onalarning bolaning aqliy rivojlanishiga ta'siri asosiy o'rinni egallaydi. Ota-onalar, ayniqsa ona, bolaning eng erta va eng muhim tajribalarini beradi. Bolaning hayotiy ehtiyojlarini qondirishning to'liq amalga oshirilishi o'zaro ishonch va faollikka asoslanadi. Erikson psixosotsial rivojlanish nazariyasiga ko'ra, shaxsning o'sish jarayonida psixosotsiol ziddiyatlarni hal qilish zarur, bunda sog'lom shaxsni shakllantirishda avtonomiya, ishonch va tashabbus muhim o'rin tutadi¹.

Byutner oilaviy ta'lim va ijtimoiy omillar, jumladan, o'yin sanoati va internetning shaxsiyatni shakllantirishga ta'siri haqida so'z yuritadi. Tranzaksion tahlil nazariyasi esa insonlarning o'z taqdirini o'zi hal qilishga, o'zgarishga qodir bo'lishiga ishonadi va bu nazariyaning asosi sifatida shartnoma usuli va ochiqlik prinsiplarini taqdim etadi.

Skinner esa xulq-atvorni o'rganish va unga ta'sir ko'rsatish uchun ikkita asosiy turdagi xulq-atvorni ajratadi: respondent va operant. Adlarning shaxsiyat nazariyasiga ko'ra, har bir insonda ijtimoiy manfaatlar va o'ziga xoslikni amalga oshirishga intilish mavjud. U odamlarni ijtimoiy tuyg'u va shaxsiy mukammallikka intilish bilan tavsiflaydi².

Bugungi zamonning o'zgaruvchan ijtimoiy-madaniy sharoitlari oilaning rivojlanishiga, uning a'zolarining qadriyatlar, rollar va xulq-atvor shakllarini qanday o'zgartirishi haqida ko'plab tadqiqotlar olib borilmoqda. Bu jarayonlar, o'z navbatida, ota-onalarning bolaning tarbiyasi va uning hayotdagi roli haqida qarashlarini shakllantiradi.

Hozirgacha oila muammolari turli soha mutaxassislarining ilmiy izlanishlarida chuqur o'rganilgan. Xususan, xorijlik psixologlar, jumladan, D. Mayers, V. Kvinn, F. Zimbardo kabi olimlar oila va oilaviy munosabatlarni tadqiq qilgan. Shuningdek, rus va fransuz olimlari ham o'z ilmiy ishlarida oilaning shaxs shakllanishidagi rolini o'rganishga alohida e'tibor qaratganlar.

Xorijiy psixologlar orasida R. Brazington, T. Dumitrashku, F. Galton, U. Toumen, R. Richordson, R. Zayons, G. Xomentauskas kabi olimlar oilaviy munosabatlar va shaxsiyat shakllanishiga ta'sirni o'z madaniy muhiti sharoitida o'rganishgan.

Sh. Judi ajrashgan oilalarda ota-ona munosabatlarining bolalar psixologiyasiga qanday ta'sir qilishini o'rganib, ajrashuv jarayonining bolalarga stress, xavotir va depressiyani keltirib chiqarishi mumkinligini ko'rsatgan. U, shuningdek, ota-ona o'rtasidagi muloqot sifatining

¹ Ibaydullayeva U.R. Ota-ona va farzandlar o'rtasidagi nizolarning ijtimoiy psixologik xususiyatlari. Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori diss. - T.: 2022. – 5 b.

² Kadirova A.T. O'smirlarda oilaviy nizolar to'g'ricida ijtimoiy tasavvurlarning shakllanishi. Psixologiya fanlari nomzodi diss. – T.: 2007. – 24 b.

bolalar uchun muhimligini ta'kidlagan. Bu olimlar o'tkazgan tadqiqotlar bolalarning ijtimoiy va hissiy rivojlanishini ajrashuvning salbiy ta'sirlaridan himoya qilish zarurligini isbotlaydi. B. Joan ajrashuvning bolalar hissiy holatiga ta'sirini o'rganish bo'yicha bir qator tahlillarni amalga oshirdi. U ajrashuvdan keyin ota-ona o'rtasidagi munosabatlarning sifatini, ayniqsa, bolalarning ijtimoiy moslashuvi va emotsional bog'lanishlari bilan bog'liq jihatlarni tahlil qildi. Uning ishi, ajrashuv jarayonida ota-ona orasidagi yomon munosabatlarning bolalarning xavotir va depressiya holatiga olib kelishini ko'rsatgan. Kelly o'z tadqiqotlarida ota-ona o'rtasidagi munosabatlarning bolalar psixologiyasiga bo'lgan ta'sirini chuqur tahlil qilgan. Uning ishlari ajrashuvdan keyin ota-ona o'rtasidagi sog'lom muloqot va hamkorlikning bolalar uchun hissiy-emotsional barqarorlikni saqlashda muhim rol o'ynashini ta'kidlagan. A. Paul ajrashuvdan keyingi ota-ona munosabatlari va bolalarning psixologik holati o'rtasidagi bog'liqlikni o'rgandi.

Uning ishlari ajrashuv jarayonidagi ota-ona xatti-harakatlarining bolalarning xavotir va depressiyasiga ta'sir qilishi haqidagi fikrni ta'minlaydi. U ota-ona o'rtasidagi to'g'ri muloqot va bolalarga qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish zarurligini ko'rsatgan. B. Ann ajrashgan oilalarda ota-ona o'rtasidagi munosabatlarning bolalarning hissiy-emotsional holatiga ta'sirini o'rganib, ajrashuv jarayonida bolalarga qo'llaniladigan psixologik yordamning ahamiyatini ta'kidlagan.

Uning tadqiqotlari bolalarning xavotir va depressiya holatlarining ota-ona o'rtasidagi yomon munosabatlardan qayta tiklanish uchun qanday choralarga muhtojligini o'rgangan. Bjon ajrashuvdan keyingi ota-ona munosabatlarining bolalar psixologiyasiga ta'sirini o'rganib, ota-ona o'rtasidagi sog'lom muloqotning bolalarning ijtimoiy moslashuvi va hissiy-emotsional barqarorligiga bo'lgan ta'sirini isbotlagan. U shuningdek, ajrashuv jarayonidagi bolalarga ta'sir qiluvchi ijtimoiy omillarni ham o'rganib chiqqan. A. Mary ajrashgan oilalarda bolalarning hissiy-emotsional holatiga ota-ona munosabatlarining ta'sirini chuqur o'rganib, ajrashuvdan keyin bolalarning xavotir va depressiya holatlarini kamaytirish uchun ota-ona o'rtasidagi mustahkam va qo'llab-quvvatlovchi munosabatlarni rivojlantirish zarurligini ta'kidlagan³.

Michael Lamb ajrashgan oilalarda bolalarning emotsional va ijtimoiy rivojlanishini tahlil qilgan olimlardan biridir. U ajrashuvning bolalarning xavotir va ijtimoiy moslashuviga qanday ta'sir qilishini chuqur o'rganib, ajrashgan ota-ona o'rtasidagi kommunikatsiyaning bolalarning psixologik holatiga bevosita ta'sirini ko'rsatgan⁴.

Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi mamlakatlarida ham oila va uning shaxsiy hayotdagi o'rni bo'yicha ko'plab tadqiqotlar amalga oshirilgan. V.V. Boyko, G.M. Breslav, A.G. Volkov, S.V. Kovalev, V.P. Levkovich, E.I. Pavlovich, V.L. Titarenko kabi olimlar oila muammolari, shaxslarning genetik va orttirilgan xususiyatlari hamda oilaning shaxsiyatga ta'sirini o'rganish orqali ilmiy izlanishlar olib borganlar.

Olimlar tomonidan to'plangan ilmiy dalil va xulosalar umumiy holda o'zbek muhitiga to'g'ri kelmasligi mumkin. Har bir millatning urf-odati, an'ana va qadriyatlari boshqalarnikiga mos kelmasligi tabiiy. Shuning uchun, O'zbekistonda oila va undagi munosabatlar o'ziga xos qadriyat sifatida qaraladi, bu esa yurtimizga xos bo'lgan ma'lum qonuniyatlarni ko'rsatadi.

³ Sh. Judi, B. Joan, Kelly, A. Paul, Michael Lamb, B. Ann, Bjon, A. Mary - "The impact of parental relationships post-divorce on children's emotional and psychological well-being." [Journal of Child Psychology and Psychiatry, 2010].

⁴ Lamb, Michael, B. (2009). "Parental Divorce and Child Adjustment." *Child Development Journal*, 30(2), 121-134.

Shu bois, mavjud muammoni hududiy va etnopsixologik xususiyatlarni inobatga olgan holda o'rganish zarur.

Shuningdek, Sharq mutafakkirlari – Bahovuddin Naqshbandi, Ahmad Yassaviy, At-Termiziy, Al-Buxoriy, Boborahim Mashrab, Abu Rayhon Beruniy, Abu Nosir Farobiy, Abu Ali ibn Sino, Al-Xorazmiy, Burhoniddin Marg'iloniy, Mahmud Qoshg'ariy, Ahmad Donish, Yusuf Xos Xojib, Abdulla Avloniy, Abdurauf Fitrat kabi buyuk allomalar va hozirgi kunda O'zbekiston olimlari M.G. Davletshin, G'.B. Shoumarov, V.M. Karimova, E.G'. G'oziyev, Sh.R. Baratov, M.Mamatov, B.M. Umarov va boshqa ko'plab ilmiy tadqiqotchilar tomonidan oila va oiladagi munosabatlar, er-xotin o'rtasidagi nizolar, farzand tarbiyasiga ta'sir etuvchi masalalar o'rganilgan. Bu tadqiqotlar mahalliy shart-sharoitlar nuqtai nazaridan o'rganilib, oila muammolari va munosabatlarining ijtimoiy-psixologik jihatlarini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Shu sababli, tanlangan mavzu, ya'ni oila muammolarini o'rganish, ayniqsa, O'zbekistondagi sharoitlarda juda dolzarbdir. Hozirgi kunda mamlakatimizda oila va oiladagi munosabatlar, shaxslararo ijtimoiy-psixologik masalalar bo'yicha F. Akramova, D. Abdullayeva, V. Karimova, A. Kadirova, Z. Nishonova, G. Niyozmetova, M. Salayeva, N. Sog'inov, R. Samarov, Z. Rasulova, M. Utepbergenov, G'. Shoumarov kabi olimlarimizning olib borayotgan tadqiqotlari alohida ahamiyatga ega.

F. Akramova oiladagi munosabatlar va ularning shaxslararo ijtimoiy-psixologik ahamiyatini o'rganib, oiladagi konfliktlik vaziyatlarning bolalar va kattalar psixologiyasiga ta'sirini tahlil qilgan. Uning ishlari oilaviy munosabatlarning bolalar rivojiga salbiy ta'sirini kamaytirish uchun qanday chora-tadbirlarni ko'rish zarurligini ko'rsatgan. D. Abdullayeva oiladagi muammolarni o'rganish orqali, ajrashuvning bolalar hissiy-emotsional holatiga qanday ta'sir qilishini, shuningdek, ota-ona o'rtasidagi sog'lom muloqotning bolalar psixologiyasiga bo'lgan ta'sirini o'rgangan.

G. V. Karimova oiladagi munosabatlarning shaxslararo ijtimoiy-psixologik asosi va uning bolalar rivojiga ta'siri haqidagi tadqiqotlarini olib borgan. Uning ishlari bolalarning hissiy rivojlanishida ota-ona o'rtasidagi mustahkam va sog'lom munosabatlarning o'rni haqida chuqur tahlilni taklif etadi. A. Kadirova oila ichidagi psixologik masalalarni o'rganib, ajrashgan oilalardagi ota-ona o'rtasidagi munosabatlarning bolalar rivojiga ta'sirini, shuningdek, ijtimoiy moslashuv va emotsional bog'lanishlar bo'yicha olib borgan tadqiqotlari bilan tanilgan.

Z. Nishonova oilaning shaxslararo ijtimoiy-psixologik masalalarini o'rganib, ajrashuv jarayonining bolalarning psixologik holatiga ta'sirini, oiladagi munosabatlar va bolalar o'rtasidagi bog'lanishlarni tahlil qilgan. G. Niyozmetova oilaning psixologik salomatligini, ayniqsa, ajrashuvdan keyin bolalarning psixologik xavotir va depressiyasini kamaytirish uchun qanday chora-tadbirlar qo'llanishi kerakligini o'rganib chiqqan. M. Salayeva oila va oiladagi munosabatlar, shaxslararo muloqotning bolalar rivojiga ta'sirini tahlil qilish bo'yicha olib borgan ilmiy tadqiqotlari bolalar hissiy holatining yaxshilanishi uchun ota-ona o'rtasida qanday psixologik yordamlar zarurligini ko'rsatadi.

N. Sog'inov oiladagi ijtimoiy-psixologik masalalarni o'rganib, ajrashuvdan keyingi ota-ona o'rtasidagi muloqotning bolalar psixologiyasiga bo'lgan ta'sirini aniqlagan.

R. Samarov ajrashgan oilalarda bolalar rivojiga ta'sir qiluvchi omillarni o'rganib, ota-ona o'rtasidagi sog'lom muloqot va muloqotning bolalar uchun ijtimoiy-emotsional barqarorlikni saqlashdagi ahamiyatini ko'rsatgan.

Z. Rasulova oiladagi o'zgarishlarning bolalar psixologiyasiga ta'sirini, ayniqsa, ajrashuv va uning bolalarga ta'sirini o'rgangan. Uning ishlari, oilaviy munosabatlardagi yomon vaziyatlarning bolalar psixologiyasiga qanday salbiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

M. Utepbergenov ajrashgan oilalarda bolalarning emotsional holatiga ota-ona munosabatlarining ta'sirini o'rganib, ota-ona o'rtasidagi sog'lom munosabatlarning bolalar rivojiga bo'lgan ahamiyatini tahlil qilgan. G'. Shoumarov oila va oilaviy munosabatlar, shaxslararo psixologik masalalarni o'rganish bilan shug'ullanib, ajrashuvdan keyin bolalarning psixologik holatini yaxshilash uchun qanday ijtimoiy yordamlar zarurligini o'rgangan⁵.

Z. Islomova va N. Umarovalar ajrashgan oilalarda bolalarning psixologik moslashuvi va stress holatlari bilan bog'liq ilmiy tadqiqotlar olib borgan. Ularning ishlarida, ajrashuvning bolalar psixologiyasiga bo'lgan ta'siri va bolalarning yangi oilaviy sharoitlarga moslashishi uchun qanday psixologik yordamlar zarurligi haqida ma'lumotlar keltirilgan. Ularning tadqiqotlari ajrashgan oilalardagi bolalar uchun ijtimoiy va psixologik qo'llab-quvvatlash tizimlarini yaratish zarurligini ta'kidlaydi⁶.

Bundan tashqari, Yo'ldoshev oila psixologiyasi va bolalar tarbiyasi bo'yicha ilmiy ishlar olib borgan. Uning tadqiqotlari ota-ona va bola o'rtasidagi emotsional bog'lanishlarni tahlil qiladi va oiladagi munosabatlarning bolalar psixologiyasiga qanday ta'sir qilishini o'rganadi.

A. Yo'ldoshev oilaviy munosabatlarning shakllanishi, oila ichidagi ijtimoiy-psixologik o'zgarishlar va bu o'zgarishlarning bolalar rivojiga bo'lgan ta'sirini o'rganishda katta hissasini qo'shgan. Z. Islomova ajrashgan oilalardagi bolalar psixologik holatini o'rganishga e'tibor qaratgan. U ajrashuv jarayonidagi ota-ona munosabatlarining bolalar psixologiyasiga ta'sirini, ajrashuvdan keyingi psixologik moslashuv, stress va xavotir holatlarini tahlil qilgan. Uning tadqiqotlari, ajrashgan oilalardagi bolalar uchun stressni kamaytirish, psixologik moslashuvni yaxshilash uchun qanday psixologik yordamlar zarurligini ko'rsatadi.

D. Madrahimova oilaviy munosabatlar va tarbiyaning psixologik jihatlarini o'rganishda qator ilmiy ishlar qilgan. U ota-ona o'rtasidagi munosabatlarning bolalar hissiy holatiga ta'sirini tahlil qilib, ajrashuvning bolalar psixologiyasiga salbiy ta'sirini kamaytirish va ularni sog'lom ruhiy holatga keltirish uchun qanday yondashuvlar qo'llanishi kerakligi haqida fikrlar bildirgan.

M. Jo'rayev oilaviy munosabatlarning psixologik jihatlarini va tarbiyaning ijtimoiy-psixologik asosi haqida ilmiy ishlar olib borgan. U, ayniqsa, ota-ona o'rtasidagi sog'lom va barqaror munosabatlarning bolalar rivojiga bo'lgan ta'sirini, shuningdek, ajrashuv jarayonining bolalarning hissiy-emotsional holatiga ta'sirini o'rganib, psixologik yordamning ahamiyatini ko'rsatgan⁷.

⁵ Akramova, F., Abdullayeva, D., Karimova, V., Kadirova, A., Nishonova, Z., Niyozmetova, G., Salayeva, M., Sog'inov, N., Samarov, R., Rasulova, Z., Utepbergenov, M., Shoumarov, G'. "Tadqiqotlar: O'zbekistondagi oila va oiladagi munosabatlar." *O'zbekiston Psixologik Tadqiqotlar Jurnal*, 2023.

⁶ Islomova, Z., Umarova, N. "Ajarashgan oilalardagi bolalarning psixologik moslashuvi va stress holatlari." *O'zbekiston Psixologik Tadqiqotlar Jurnal*, 2022.

⁷ Yo'ldoshev, A., Islomova, Z., Madrahimova, D., Jo'rayev, M. "Oila muammolari va tarbiyaning psixologik jihatlarini." *O'zbekiston Psixologik Tadqiqotlar Jurnal*, 2021.

Umumiy adabiyotlarga asoslanib, ajrashgan oilalardagi ota-ona munosabatlarining bolalarning psixologik holatiga ta'siri jiddiy ilmiy ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ajrashuv jarayonida ota-ona o'rtasidagi munosabatlarning sifati bolalar psixologiyasiga bevosita ta'sir qiladi. Oila ichidagi ijtimoiy-psixologik sharoitlar, ayniqsa, ota-ona o'rtasidagi muloqot va emotsional bog'lanishlar bolalarning hissiy-emotsional barqarorligini, ijtimoiy moslashuvini, xavotir va depressiyaga bo'lgan moyilligini shakllantiradi.

Shu bilan birga, oiladagi munosabatlar, uning shakllanishi va doimiyligi bolalarning o'zini tutishidagi o'zgarishlarga, shuningdek, ularning emotsional bog'lanishlariga katta ta'sir ko'rsatadi. Ota-ona o'rtasidagi sog'lom va ijobiy munosabatlar bolalar rivojining psixologik jihatlarini mustahkamlashda muhim o'rin tutadi. Shuning uchun, ajrashgan oilalarda bolalarning psixologik holatini yaxshilash uchun ota-ona o'rtasidagi sog'lom muloqotni saqlash, psixologik yordamni kengaytirish va bolalar uchun ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish zarurdir.

REFERENCES

1. Ibaydullayeva U.R. Ota-ona va farzandlar o'rtasidagi nizolarning ijtimoiy psixologik xususiyatlari. Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori diss. - T.: 2022. – 5 b.
2. Kadirova A.T. O'smirlarda oilaviy nizolar to'g'ricida ijtimoiy tasavvurlarning shakllanishi. Psixologiya fanlari nomzodi diss. – T.: 2007. – 24 b.
3. Akramova, F., Abdullayeva, D., Karimova, V., Kadirova, A., Nishonova, Z., Niyozmetova, G., Salayeva, M., Sog'inov, N., Samarov, R., Rasulova, Z., Utepbergenov, M., Shoumarov, G'. "Tadqiqotlar: O'zbekistondagi oila va oiladagi munosabatlar." O'zbekiston Psixologik Tadqiqotlar Jurnali, 2023.
4. Islomova, Z., Umarova, N. "Ajarashgan oilalardagi bolalarning psixologik moslashuvi va stress holatlari." O'zbekiston Psixologik Tadqiqotlar Jurnali, 2022.
5. Yo'ldoshev, A., Islomova, Z., Madrahimova, D., Jo'rayev, M. "Oila muammolari va tarbiyaning psixologik jihatlarini." O'zbekiston Psixologik Tadqiqotlar Jurnali, 2021.
6. Sh. Judi, B. Joan, Kelly, A. Paul, Michael Lamb, B. Ann, Bjorn, A. Mary - "The impact of parental relationships post-divorce on children's emotional and psychological well-being." [Journal of Child Psychology and Psychiatry, 2010]. Lamb, Michael, B. (2009).
7. "Parental Divorce and Child Adjustment." Child Development Journal, 30(2), 121-134.